

SZÁZADVÉG

NEMZETI IDENTITÁS ÉS BÜSZKESÉG A DIGITALIZÁCIÓ KORÁBAN

VI. MÉLYKUTATÁS ELEMZÉSE: ÖSSZEFOGLALÓ
DOKUMENTUM

2026.

DOI: 10.65295/dissz-identitas.2026

TARTALOMJEGYZÉK

1. A kutatás relevanciája és célja	2
2. Szakirodalmi áttekintés	4
2.1. Bevezető gondolatok a nemzethez való viszonyulásról	4
2.2. Két nemzetközi empirikus kutatás tanulságai	6
3. Kutatási eredmények	9
3.1. Autosztereotípiák a magyar társadalomban	9
3.1.1. A magyar emberrel kapcsolatos asszociációk és a digitalizáció	9
3.1.2. A magyar emberrel kapcsolatos attitűdök	11
3.1.3. Mi a magyar – a nemzethez tartozás kritériumai és a vallás	13
3.2. Nemzeti büszkeség és nemzeti szégyen	14
3.2.1. Nemzeti büszkeség és nemzeti szégyen	14
3.2.2. A nemzeti büszkeség építőkövei és a fiatalok kapcsolódása	16
3.3. Társadalmi változások, szolidaritás és jövőkép	20
3.3.1. Társadalmi attitűdök és szolidaritás	20
3.3.2. Társadalmi változások – vágyott társadalmi jövőkép	21
3.3.3. Társadalmi jövőkép – állami szuverenitás	22
4. A kutatás főbb következtetései	23
5. Bibliográfia	25
6. Módszertan	27

1. A KUTATÁS RELEVANCIÁJA ÉS CÉLJA

A nemzeti identitás és büszkeség témája a társadalomtudományok és a rokon diszciplínák egyik fontos kérdésköre. Az elmúlt évtizedekben ugyanakkor – világszinten és hazánkban is – jelentős változások következtek be a globális, regionális és helyi kötődések vonatkozásában. A globalizáció, a technológiai fejlődés és a pandémia okozta társadalmi-gazdasági átrendeződések mind hozzájárultak ahhoz, hogy újragondoljuk a nemzethez és a lakóhelyhez való viszonyunkat, valamint az azokhoz kapcsolódó büszkeség vagy éppen kritikák természetét. A kutatásban központi szerepet kapott a nemzeti büszkeség építőköveinek feltérképezése: többek között azt is vizsgáltuk, hogy az elmúlt években, évtizedekben mennyiben alakult át a nemzeti közösséghez való viszony, illetve milyen különbségek mutatkoznak városi és vidéki térségek között.

A vizsgálat során arra törekedtünk, hogy a nemzeti identitást és büszkeséget tágabb összefüggésben lássuk, így külön figyelmet fordítottunk a helykötődés, a lokálpatriotizmus vagy éppen a regionalitás jelenségére is. Emellett olyan, aktuális kérdéseket érintettünk, mint a belföldi és nemzetközi migráció, a globalizáció, valamint az egyre erőteljesebben megjelenő, érvényesülő digitalizáció. Az előzetes feltételezések szerint a munkakultúra átalakulása és az online tér nyújtotta lehetőségek (például a távmunka, a virtuális közösségek) befolyásolják a fizikai terekhez való kötődés minőségét, ami hosszú távon kihat a nemzeti és lokális identitás megélésének formáira.

A kutatás célja volt elsősorban annak feltérképezése, hogy a nemzeti büszkeség, illetve a jelentősebb kollektív identitásalakzatok milyen tényezők szerint strukturálódnak a mai magyar társadalomban. Ezzel összefüggésben a következő főbb kérdésekre kerestünk választ.

- Milyen fő építőkövei vannak a nemzeti büszkeségnek, és ezek hogyan kapcsolódnak a helykötődéshez vagy a regionális identitásokhoz?
- Hogyan befolyásolja a digitalizáció és a globalizáció a nemzeti kötődések hagyományos megéléseit, illetve miként árnyalja a belföldi és nemzetközi mobilitáshoz való viszonyulást?
- Milyen módon jelenik meg a lokálpatriotizmus a vidéki és városi életmódok kontextusában és ez hogyan függ össze a nemzeti identitás formáival?
- Lehetséges-e a különféle negatív attitűdök (történelmi traumák, nemzeti szégyen, társadalmi-politikai elégedetlenségek stb.) és a nemzeti identitás összehangolása, illetve milyen érzelmi vagy szimbolikus tényezők határozzák meg ezt a folyamatot?

Jelen összefoglaló dokumentum ezekbe a kutatási eredményekbe enged betekintést, elsősorban – de nem kizárólagosan – a kérdőíves vizsgálatban szereplő néhány fontosabb kérdésre felfűzött gondolatmenet segítségével. Egy rövid szakirodalmi bevezetést követően – amelyben érintjük a nemzethez való viszonyulás referenciáinak nemzetközi változatait és időbeli változásait is – a magyar emberek önképével és a magyar identitást meghatározó szempontok, illetve a mindezekkel kapcsolatban elterjedt nézetek áttekintésével kezdjük az empirikus eredmények bemutatását. Ezt követően ismertetjük a mai magyar társadalom számára legfontosabb büszkeségelemeket, ami a nemzethez való viszonyulást illeti. Végül olyan kérdőívkérdésekre adott válaszokat ismertetünk, amelyek a tágabban értelmezett társadalmi integráció és a társadalmi jövőkép témaköreihez sorolhatók. E rövid összefoglaló dokumentum kereteit meghaladja, hogy a kutatási eredményekről átfogó képet nyújtsunk, ugyanakkor az összegző fejezetben kirétünk a teljes kutatás alapján megfogalmazott főbb következtetésekre is.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. Bevezető gondolatok a nemzethez való viszonyulásról

A nemzeti identitás modern fogalma egy hosszas fejlődési folyamat eredménye: a nemzet, mint közösségi alany sokáig elsősorban kulturális-erkölcsi keretrendszerben, a néplélek/népszellem és a nemzetkarakter gondolati keretében volt megragadható. Ennek a hagyománynak a sajátossága, hogy egyszerre leíró és előíró: nem pusztán azt mondja meg, milyen a nemzet, hanem azt is, milyen legyen, mihez mérje magát, mit tekintsen erénynek vagy hibának. Elemzésünk szempontjából ez azért fontos, mert a társadalmi integráció és a közös jövőkép kérdései eleve normatív terheltségűek: a „mi tart össze” és a „merre tartunk” típusú kérdések mindig implicit értékrendet és kollektív önleírást mozgósítanak. Ebben az értelemben a korai nemzetkarakterológiai megközelítések a későbbi, mérhető attitűdök és érzelmi viszonyulások kulturális előfeltételei: kész nyelvi és értelmezési sémákat hagytak hátra, amelyek később – akár kritikai módon is – újraaktiválódhatnak.¹

Ezt a normatív-esszéisztikus vonalat jól példázza a magyar kulturális önértelmezés több klasszikus szövege. Hamvas Bélánál például a nemzeti sajátosságok egyfajta kulturális térélményként és szellemi topográfiaként jelennek meg; a hangsúly nála a táj, az életforma és a mentalitás összefüggésén van. Ez a nézőpont kapcsolható elemzésünk „lokális kötődés – nemzeti önértelmezés – jövőkép” fogalomhármához: Hamvas megközelítése arra is felhívhatja a figyelmünket, hogy a nemzethez tartozás mindennapi tapasztalatai helyhez kötött, élmény- és emlékezetalapú kategóriákba szerveződnek.²

A korai hagyomány ugyanakkor egyben a témával kapcsolatos vizsgálódások egyik rejtett problémáját is előhívja: ha a nemzet „mibenléte” eleve erősen értéktelített fogalmi térben mozog, akkor a későbbi integrációs konfliktusok részben éppen ebből fakadnak. Nemcsak arról van szó, hogy különböző csoportok különbözőképpen „szeretik” a hazát, hanem arról is, hogy a nemzethez kapcsolt legitim erények (munka, rend, hűség, nyitottság, szuverenitás stb.) egymással is versengő erkölcsi nyelveket képezhetnek. Ez a versengés azért is lényeges, mert a közös jövőkép sokszor nem pusztán „célok” hiánya miatt fragmentált, hanem azért, mert eltérő normatív rendek nem hangolhatók össze: ugyanaz a társadalmi folyamat egyszerre értelmezhető „fejlődésként” és „hanyatlásként” attól függően, milyen nemzetképet és milyen integrációs ideált tételez a beszélő.

¹ Vö.: Prohászka 1936; Szekfű 1939.

² Hamvas 1985.

A későbbi társadalomtudományi, szociálpszichológiai kutatások egyik alapvető hozadéka, hogy a nemzeti identitást nem egyszerűen a „van vagy nincs” oppozícióval írják le, hanem több komponensre bontják: identitáscímkék, érzelmi kötődés, normatív elvárások, szimbolikus tárgyak, valamint a büszkeség és szégyen lehetséges objektumai külön-külön is vizsgálhatóvá válnak. A társadalmi integráció nem kizárólag intézményi bizalom vagy kapcsolathálózati beágyazottság kérdése, hanem az is, hogy milyen közösnek tekintett jelentések alapján jön létre a társadalom önazonosítása.³ Vagyis az integráció egyik rejtett dimenziója maga a közös szimbolikus készlet: mi számít közös teljesítménynek, közös szégyennek, közös veszteségnek, közös ígéretnek.⁴

A büszkeség tárgyai tipikusan integráló funkciót töltenek be: a közösnek tekintett kulturális és történelmi eredmények, a sport- vagy tudományteljesítmények, a nyelv, a hagyományok stb. a közösségi összetartozás szimbolikus infrastruktúráját adják. A szégyen tárgyai ugyanakkor dezintegráló potenciállal bírnak, mert a közösségi önleírás negatív pólusát hozzák létre: nemcsak azt mondják meg, mi a probléma, hanem azt is, ki a felelős, és milyen morális távolságot kell tartani tőle. Ugyanaz az érzelmi intenzitás (büszkeség vagy szégyen) nagyon eltérő társadalmi következményekkel járhat attól függően, hogy mire irányul (intézményekre, a politikára, a hétköznapi együttélésre, külső megítélésre, történelmi emlékezetre stb.). A magyar empirikus irodalomban különösen termékeny az a megközelítés, amely a büszkeséget nem egyetlen dimenzióként kezeli, hanem többféle típust és dimenziót különít el.⁵

A nemzeti identitás ma nehezen választható le a későmodern társadalmi környezet meghatározó tapasztalatairól: a globalizáció és a digitalizáció által gyorsított összehasonlításról, a bizonytalanság és fenyegetettség sokféle formájáról, valamint az ezekre adott – egyéni és kollektív – megküzdési stratégiákról. A mediatizált nyilvánosságban az identitás nem csak belső meggyőződés, hanem állandóan láthatóvá tett és vitatott állítás: a közösségi önleírás folyamatos narratív verseny tárgya. Ez az a pont, ahol a nemzeti identitás, a társadalmi integráció és a jövőkép szoros csomóponttá válik: az integráció meggyengülése gyakran narratív nyelven (bizalmatlanság, dezintegráció, közös cél hiánya) kerül felszínre, a jövőkép pedig jellemzően a fenyegetések és megoldásígérek konfliktusában formálódik.⁶ A fenyegetettség és a szekuritizáció logikája – vagyis amikor társadalmi kérdések „biztonsági” keretben értelmeződnek – különösen erősen hat az identitás- és integrációs mintázatokra. Ilyenkor a közös jövő kérdése organikusan, implicit módon kockázatkezeléssé alakul: mitől kell megvédeni a közösséget, kiben lehet megbízni, ki tartozik a közösséghez és ki esik azon kívül, mi a legitim cselekvés (alkalmazkodás, ellenállás, kivonulás, szolidaritás).

³ Vö.: Geertz 2001.

⁴ Csepeli (nincs évszám).

⁵ László 2022a.

⁶ László–Makay 2021b.

A sebzett kollektív identitás⁷ és a ressentiment dinamikái ebben a kontextusban különösen relevánsak, mert összekötik az érzelmi tapasztalatot (megalázottság, igazságtalanság, lemaradás, kiszolgáltatottság) a politikai és kulturális jelentésadással. A ressentiment – leegyszerűsítve – nem pusztán elégedetlenség, hanem morális újrendezés: annak a kísérlete, hogy a tapasztalt hátrányból erkölcsi fölényt és igazolást lehessen építeni, illetve, hogy a felelősség és a bűn kijelölése rendezze a világot. Ennek – jelen kontextusban – legalább két releváns következménye van: magyarázza, miért tud a nemzeti identitás egyszerre integrálni és polarizálni (ugyanaz a „Mi” egyszerre lehet szolidáris közösség és kizáró határképző kategória); valamint rámutat, hogy a jövőképproblémák sokszor bizalmi és morális törésekből fakadnak.⁸

2.2. Két nemzetközi empirikus kutatás tanulságai

Csepeli György és Örkény Antal tanulmánya az ISSP (International Social Survey Programme) 1995 és 2023 közötti adatfelvételei alapján a magyar nemzeti identitás fokozatos „kiürülését” és szerkezeti átalakulását mutatja be. Az elemzés egyik fontos megállapítása, hogy a korábban domináns, etnikai és önbesorolási alapú azonosítás helyett 2023-ra a „modernnek” csoportja került abszolút többségbe. Ez a réteg a nemzeti hovatartozást már nem érzelmi-vérségi alapon, hanem technikai kritériumokként (állampolgárság, születési hely) kezeli, miközben a totális bezárkózók aránya visszaszorult. A szerzők szerint ez a tendencia azt jelzi, hogy a nemzeti hovatartozás mint identitásképző erő veszít súlyából a magyar társadalomban, és a nemzettudat egyfajta depolitizálódása figyelhető meg.⁹

A kutatás rávilágít, hogy a magyar nemzeti büszkeség továbbra is szimbolikus-kulturális természetű: a válaszadók tartósan nem a modernizációs teljesítményekre (demokrácia, gazdaság), hanem a történelmi múltra, a kultúrára és a sportsikerekre büszkék. Ugyanakkor a tanulmány egyik legmeglepőbb eredménye a kritikai attitűd erősödése: 2023-ra a megkérdezettek közel fele már képes volt beszámolni nemzeti szégyenérzetről, ami a korábbi hullámok megosztottságához képest jelentős elmozdulás. Ezt az általános nyitási tendenciát egyedül a bevándorláshoz való viszony töri meg: a 2015-ös menekülthullámot követően a korábban csökkenő idegenellenesség 2023-ra újra erősödött.¹⁰

Az adatok a politikai polarizáció mélyülését mutatják az identitástípusok mentén. Míg korábban a nemzeti azonosulás formái és a pártpreferenciák között csak mérsékelt együtt járás volt, 2023-ra a konzisztens nacionalisták 92 százaléka a jobboldali-konzervatív táborhoz kötődik.

⁷ Máté-Tóth 2015.

⁸ Kiss 2022; Kollár-László–Szilágyi 2025.

⁹ Csepeli–Örkény 2025.

¹⁰ Uo.

Ezzel szemben a baloldali-liberális szavazók 81 százaléka valamelyik kozmopolita identitáscsoportoz tartozik. A tanulmány végkövetkeztetése szerint bár a hivatalos politikai diskurzusban az etnonacionalista retorika felerősödött, a többség (közel kétharmad) mára a kozmopolita-inkluzív identitásváltozatok felé mozdult el.¹¹

A Pew Research Center 2026-os jelentése alapján Magyarország globális szinten is egyedülálló képet mutat, ahol a nemzeti büszkeség élesen elválk az állam aktuális teljesítményétől. Míg a fejlett nyugati demokráciákban – például Svédországban vagy Németországban – a polgárok elsősorban a jól működő politikai rendszerre és a közszolgáltatásokra büszkék, addig a magyaroknál ez a szempont háttérbe szorul. Nálunk a büszkeség forrása a jelen helyett a múltban és a szellemi teljesítményben talál kapaszkodókat: a magyar válaszadók számára a történelem, a kulturális örökség és a tudományos innovációk (például a Rubik-kocka vagy a Nobel-díjasok) jelentik a legfőbb fogódzót. Ez a típusú „történelmi-kulturális” identitás globális összevetésben is erős, és egyfajta érzelmi védőhálót képez a jellel szembeni elégedetlenséggel szemben.¹²

A kutatás egyik legdrámaibb megállapítása, hogy Magyarország a legkritikusabb nemzetek közé tartozik: a megkérdezettek 23 százaléka nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem büszke az országára. Ez a negatív válaszarány nálunk olyan magas, hogy gyakorlatilag összemérhető a legnépszerűbb büszkeségforrásokkal, ami a vizsgált 25 ország többségében nem jellemző. A magyar válaszadók gyakran tudatosan kettéválasztják a nemzetet és az államot: büszkék a „gulyáslevesre”, a tájra vagy a magyar nyelv egyediségére, de közben explicit módon elhatárolódnak a politikai közállapotoktól vagy a kedvezőtlennek érzett gazdasági helyzettől. Ez a „büszke, de elégedetlen” kettősség teszi a magyar nemzettudatot különösen feszültté és önreflexívvé a világ funkcionálisabb identitású országaival szemben.¹³

A jelentés arra is rávilágít, hogy a magyar társadalomban extrém mértékű a politikai polarizáció, amely a nemzeti büszkeséget is kettészakítja. Magyarországon az egyik legmagasabb a regnáló vezetésbe vetett hit, mint büszkeségforrás, ám ez a mutató mély árkokat takar: míg a kormányoldali szavazók harmada büszke a vezetésre, az ellenzékiek körében ez az arány szinte elhanyagolható. Ez a szakadék sokkal mélyebb, mint az Egyesült Államokban vagy Nyugat-Európában, és azt jelzi, hogy Magyarországon a nemzeti büszkeség nem egy közös, pártok feletti minimum, hanem a politikai csatározások egyik lényeges eleme. Így a magyar identitásképe nem egy egységes nemzeti narratíva, hanem két, egymással élesen

¹¹ Uo.

¹² Silver et al. 2026.

¹³ Uo.

vitatkozó valóságérzékelés alapján szerveződik, ahol az identitáskérdéseket gyakran a pártpolitikai hovatartozás is átszínezi.¹⁴

¹⁴ Uo.

3. KUTATÁSI EREDMÉNYEK

3.1. Autosztereotípa a magyar társadalomban

3.1.1. A magyar emberrel kapcsolatos asszociációk és a digitalizáció

A „magyar emberrel” kapcsolatos spontán asszociációk – összes, rögzített kifejezése (kivéve az önálló jelentés nélküli kötőszavakat) – alapján készített szófelhőben egyszerre jelenik meg a kompetenciára és erényre épülő önkép, valamint az önkritikai, bizalmi és kohéziós deficitként megfogalmazott árnyoldal. A nagy súllyal megjelenő pozitív minősítések – a szorgalmas/dolgos, a találékony, a vendégszerető, a hazaszerető jellegű kifejezések – olyan önleírást sugallanak, amely a mindennapi helytállást és a „megcsináljuk, kibírjuk” típusú cselekvőképességet láttatja egyfajta identitásmagként. Ezzel párhuzamosan azonban ugyanebben a jelentéstérben hangsúlyosan megjelennek a negatív, társas viszonyokra vonatkozó jelölők is – irigység, pesszimizmus, bizalmatlanság, önzés, illetve a széthúzás/megosztottság motívuma –, vagyis az a sejtés, hogy a magyar ember „jó” tulajdonságai sokszor egy feszült, versengő, bizalomhiányos társadalmi közegben aktiválódnak.

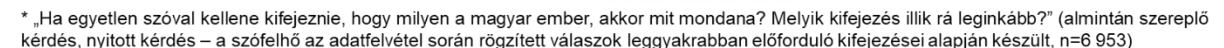
Érdekes kiemelni, hogy a pozitív elemek jellemzően „mikroerkölcsi” és mindennapi kompetencia-állításokból építkeznek. A „dolgos/szorgalmas” és a „találékony” egyszerre utalhat tényleges erőforrásokra és arra a kulturális elvárásra, hogy a túlélés és boldogulás legitim módja a személyes erőfeszítés és a praktikusság. A „vendégszerető”¹⁵ és a hasonlóan társas jellegű pozitív jelzők pedig egy olyan képet festenek a magyar emberről, hogy önértelmezésében továbbra is fontos a közvetlen, személyes kapcsolatokban megélt „emberség” – mintha a társas tőke a hétköznapi világban még működne, akkor is, ha a tágabb közösségi bizalom megrendült.

A negatív csomópontok következetesen a társas együttműködés minőségére mutatnak: a széthúzás/megosztottság, a bizalmatlanság és az irigység olyan motívumok, amelyek implicit módon egy zéróösszegű társadalomkép feltételezését hordozzák (ha valaki előrébb jut, az más kárára történik), és ezzel együtt a kooperáció alacsony fokát is jelzik. A pesszimizmus és a bizalmatlanság ebben az olvasatban egyfajta társadalmi önvédelmi reflex: a bizonytalan, konfliktusos környezetben racionálisnak tűnhet óvatosságnak lenni, nem bízni, előre leértékelni a lehetőségeket. A szófelhő összességében egy belső feszültséggel terhelt önképet rajzol ki:

¹⁵ Érdekesesség, hogy a magyarok autosztereotípiájának vonatkozásában ezt már egy 1973-as felmérésben is tetten érték. Hunyady 1996: 107.

1. ÁBRA: A MAGYAR EMBERREL KAPCSOLATOS ASSZOCIÁCIÓK*

A magyar autosztereotípiának tehát nem elhanyagolható részét olyan képzetek teszik ki, amelyek a kollektívizmus–individualizmus tengelyen inkább az utóbbihoz társíthatók. Ez csak részben kapcsolódik az egyéni teljesítménynek való jelentőség tulajdonításhoz, ugyanis részben – mint negatív vagy legalábbis, mint kritikai értékelés – inkább egyfajta társadalomdiagnosztikai jelleget ölt. Így az individualizációs folyamatok jelenlétének problémamentes nyomai, valamint azok problémaként való kezelése egyszerre van jelen a társadalom önképében.

A magyarság individualizációs tendenciái a fókuszcsoportos beszélgetéseken a digitalizáció hatásaival kapcsolatos téma alapján is előkerültek. A digitális technológiák társadalmi hatásainak megítélése ezekben a beszélgetésekben jellemzően kritikus hangvételű. Bár a résztvevők nem vitatják a technológiai fejlődés szükségességét, annak mindennapi társadalmi következményeit többnyire problematikusnak látják. A leggyakrabban visszatérő motívum az emberi kapcsolatok minőségének romlása, a személyes interakciók háttérbe szorulása, valamint a generációk közötti kommunikációs szakadék erősödése.

Az otthoni munkavégzés kérdése különösen megosztó a beszélgetésekben. Egyrészt felszabadító, autonómiát növelő lehetőségként jelenik meg. A távmunka ebben az értelmezésben a térbeli kötöttségek lazítását és az életstratégiai mozgástér bővülését jelenti.

Másrészt megjelenik a határátlépés kritikája is. A munka és a magánélet tereinek összefolyása, az otthon funkcionális átalakulása új feszültségeket generál.

Összességében a fókuszcsoporthoz beszélgetések alapján a digitalizáció a térbeli kötődés érzelmi és társas szerkezetét érdemben alakítja át. A magyar emberrel kapcsolatos asszociációk esetében is tetten érhető individualizmus szempontjából különösen lényegesnek tűnik, hogy a digitalizáció minden előnye mellett is komoly dilemma elé állítja az egyéneket: az egyéni hatékonyság növelése nem szakítja-e ki még inkább az embert az egyébként is vágyott társas-társadalmi szolidaritási hálózatokból, és fordítva, ezek hangsúlyosabb ápolása nem rontja-e életlehetőségeit, „versenyképességét” a gyorsan változó világban.

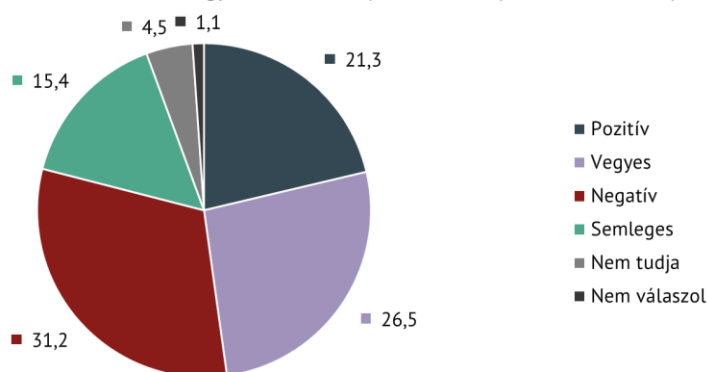
3.1.2. A magyar emberrel kapcsolatos attitűdök

A digitalizációval hatásaival kapcsolatos – ám az autosztereotípiák hangsúlyos pontjaival mégiscsak lényegileg összefüggő – kitérő után térjünk vissza a magyar emberrel kapcsolatos képzetek köréhez. A kérdőív már bemutatott spontán asszociációs kérdéséhez kapcsolódott egy kiegészítő kérdés is, ahol a válaszadókat arra kértük, hogy a magyar emberre vonatkozó primer képzettársításhoz próbáljanak meg társítani valamilyen, számukra szubjektíve hiteles viszonyulást, akár érzelmi irányultságot. Az adatok alapján a következő mintázatot láthatjuk.

A „magyar emberrel” kapcsolatos érzelmi minősítés már a jelzők mögötti összbenyomást mutatja meg – itt az ambivalencia kifejezetten domináns. A válaszok legnagyobb része nem pozitív: a negatív kategória a legnagyobb, miközben a vegyes érzések aránya is magas. A pozitív minősítés ehhez képest valamivel ritkább, de a semleges viszonyulás szintén számottevő; a bizonytalanok aránya mérsékelt. Ez a szerkezet rímeli a szöveghőre: ott a pozitív érények és a társas együttélési zavarokra utaló kifejezések egyszerre voltak jelen.

2. ÁBRA: A MAGYAR EMBERREL KAPCSOLATOS ATTITŰDÖK

„Ez [a választott szó, amellyel a válaszadó kifejezte, hogy milyen a magyar ember] elsősorban milyen érzéseket kelt Önben a magyar emberrel kapcsolatban?” (százalék, n=7 656)*

* Súlyozott adatok (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, régió). Almintán szereplő kérdés. A számértékek összege a kerekítésből adódóan eltérhet a száz százaléktól.

Forrás: Századvég

Nem szerint a legfőbb különbség nem a negatív minősítés „szintje” (az nagyjából együtt mozog), hanem az érzelmi pozíció stílusa. A férfiak inkább adnak egyértelműbb minősítést (relatíve több a pozitív, és valamivel több a negatív is), míg a nőknél hangsúlyosabb a vegyes viszonyulás, és náluk valamivel gyakrabban jelenik meg a „nem tudja” válasz. Vagyis: ugyanazt a tárgyat a nők nagyobb arányban tartják meg ambivalens mérlegelésben.

Életkor szerint világos „életúthatás” látszik: a fiatalabbak körében erősebb a vegyes és a semleges beállítódás, miközben az életkor előrehaladtával egyre nagyobb teret kap a pozitív minősítés. A negatív válaszok ugyanakkor nem lineárisan csökkennek: a középkorú csoportokban markánsabban megjelenik a kritikai tónus, majd idősebb korban mérséklődik. A legidősebbeknél egyszerre látszik erősebb pozitív viszony és valamivel több bizonytalanság is, ami óvatosabb értékelési pozícióra utal.

Iskolai végzettség szerint a legfontosabb eltolódás, hogy a magasabb végzettségűek körében sokkal erősebben jelenik meg a kritikai (negatív) minősítés, miközben csökken a semlegesség és a bizonytalanság. Az alacsonyabb végzettségű csoportokban ezzel szemben jellemzőbb a vegyes/semleges pozíció, illetve nagyobb arányban marad „lebegőben” a válasz. Röviden: a végzettség emelkedésével kevésbé jellemző a távolságtartó/óvatos álláspont, inkább a határozott (gyakran kritikai) értékelés kerül előtérbe.

Településtípus szerint a fővárosi és nagyvárosi környezetben látványosabban jelenik meg a negatív minősítés, míg a kisebb településeken mérséklődik a kritikai tónus, és erősödik a semleges, illetve részben a pozitív beállítódás. A falusiasabb térben a „nem tudja” és a bizonytalanabb válaszok is gyakoribbak, ami arra utal, hogy ott kevésbé „kényszerítő” az egyértelmű érzelmi állásfoglalás, és könnyebben megmarad a megítélés hétköznapi, nem-ideologizált formában.

Vármegye szerint kifejezetten nagy a szórás, és nem egyetlen egyszerű (például: kelet–nyugat) mintázat írja le az összefüggéseket. Van olyan vármegye, ahol kiugróan magas a negatív minősítés (például Heves), míg máshol a kritikai tónus visszafogottabb (például Fejér). Ugyanígy: találunk olyan vármegyét, ahol feltűnően a vegyes érzelmek dominálnak (például Zala), és olyat is, ahol a pozitív arány emelkedik az országos átlag fölé (például Vas). A területi bontás tehát azt jelzi: a „magyar ember” megítélése erősen helyi társadalmi tapasztalatokhoz kötött, és a regionális-kulturális mikroklimák érdemben át tudják hangolni az autosztereotípiák érzelmi karakterét.

Régió szerint Budapest (és részben Pest) kritikaibb hangoltságú: ezekben a térségekben erősebb a negatív minősítés, miközben a semleges pozíció aránya alacsonyabb, vagyis az értékelés inkább „élesebb”. A többi régió között is van különbség: Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön relatíve kedvezőbb (pozitívabb) a kép, míg a dunántúli régiókban erősebben

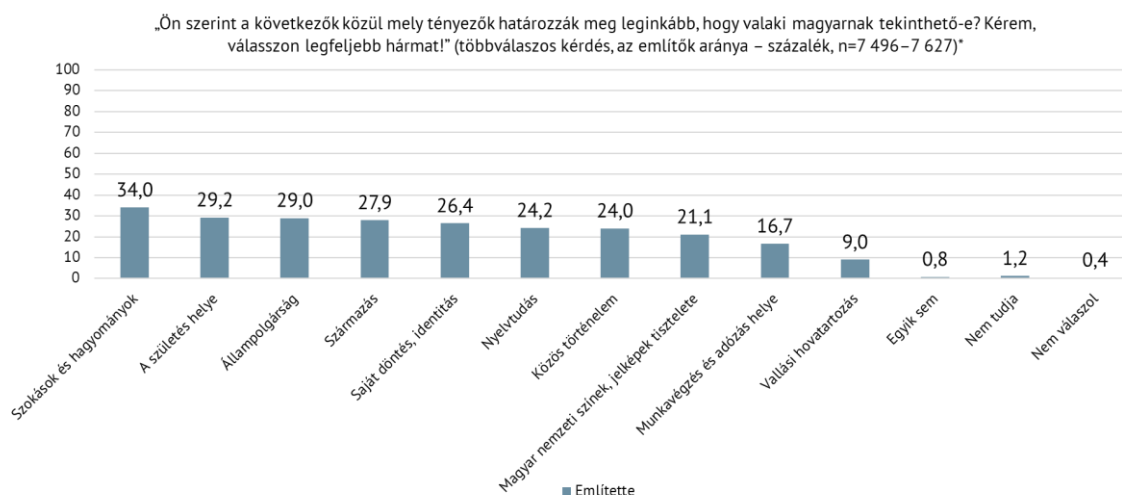

jelenik meg a kritikai tónus. Dél-Alföldön inkább az ambivalens (vegyes) és a bizonytalanabb válaszok erősödnek, ami óvatosabb, kevésbé „kijelentő” viszonyulást sejtet.

3.1.3. Mi a magyar – a nemzethez tartozás kritériumai és a vallás

A nemzethez tartozás kritériumairól alkotott kép kutatási eredményeink alapján kifejezetten differenciált és árnyalt. A leggyakrabban említett tényezők között kulturális és szimbolikus elemek – szokások és hagyományok, születési hely, állampolgárság, származás – szerepelnek, ami arra utal, hogy a nemzeti hovatartozás értelmezése egyszerre etnokulturális és jogi-politikai logikát követ. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a saját döntés, identitás hangsúlyozása, valamint a nyelvtudás és a közös történelmi tudat szintén jelentős súllyal jelenik meg, ami az identitás részben voluntarista, részben kulturális felfogására utal. A vallási hovatartozás jóval kevésbé meghatározó. Összességében a vonatkozó ábra egy komplex nemzetfogalmat jelez: a magyar identitás nem kizárólag vérségi vagy jogi alapon értelmeződik a mai magyar társadalom tagjainak a szemében, hanem a kulturális gyakorlatok, a történelmi emlékezet és az önazonosítás metszetében konstituálódik. A nemzeti hovatartozás tehát nem szűkíthető le egyetlen „objektív” vagy „származási” feltételre. Ezt azért is lényeges kiemelni, mert mindez egyúttal a közös jövőkép esélyeit is növeli, abban a tekintetben, hogy az identitás nyelvei több belépési pontot kínálnak (nem zárják ki eleve a különböző életutakat és integrációs pályákat).

3. ÁBRA: MI A MAGYAR – A NEMZETHEZ TARTOZÁS KRITÉRIUMAI

* Súlyozott adatok (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, régió). Almintán szereplő kérdés. A számértékek összege a kerekítésből adódóan eltérhet a száz százaléktól.

Forrás: Századvég

A magyar identitást meghatározó tényezők az egyéni interjúk keretei között is visszaköszöttek. A szokások és hagyományok tisztelete – melyek továbbadásában a család

egyértelműen kiemelt közegnek tekinthető – a 40 év alatti korosztály tagjai számára is különösen fontosnak bizonyul.

Az egyik, felmerült értelmezési keretben a vallás elsősorban kulturális és történelmi markerként funkcionál, amely a hit aktív gyakorlása nélkül is képes rögzíteni a nemzeti identitást. Az intézményi szocializáció (például a keresztény oktatás vagy a cserkészlet) meghatározó szerepet játszik abban, hogy a vallási keret transzcendens jelentőséget kölcsönözzön a nemzeti céloknak. Ebben a kontextusban a vallás és a nemzet kapcsolata olykor egyfajta magasabb rendű idea vagy történelmi ellenállási forma (például a szocializmussal szembeni ellenállás) eszközeként jelenhet meg, ami Müller és Rosta¹⁶ tanulmányával összeesengve a vallás közép-kelet-európai nemzetépítő funkcióját tükrözi.

A modern, szekuláris identitásformákban megfigyelhető a vallás és a nemzet éles szétválása. Több, jellemzően fiatalabb válaszadó számára a nemzeti hovatartozás megélése már nem szakrális élmény, hanem nyelvi, sportteljesítményekhez köthető vagy történelmi-politikai alapon nyugvó azonosság. Esetükben a vallásos nevelés ellenére az egyházi rítusok elveszítették identitásképző erejüket, ami a magyar társadalomban megfigyelhető vallási képlékenységre utal. Számukra a magyarság megélése a transzcendens horgony nélkül, immanens társadalmi keretek között zajlik.

Bár nem volt központi téma, a vallás – amennyiben megjelenik az interjúkban – vagy stabilizáló horgonyként jelenik meg, amely rögzíti a nemzeti identitást a tradicionális értékrendben, vagy olyan kulturális-politikai háttérként, amelytől a modernebb szemléletű rétegek a szimbolikus kisajátítás miatt tudatosan elidegenedtek.

3.2. Nemzeti büszkeség és nemzeti szégyen

3.2.1. Nemzeti büszkeség és nemzeti szégyen

A nemzeti identitás érzelmi rétegének feltárásához a válaszadók Magyarországhoz fűződő viszonyát egy hétfokú skálán vizsgáltuk, ahol az 1-es érték a büszkeséget, a 7-es pedig a szégyent jelölte. A kirajzolódó kép egy erősen kettéosztott, érzelmileg polarizált társadalomra utal, ahol a büszkeség és a szégyen pólusai szinte azonos súllyal vannak jelen, miközben a minta legnagyobb része az ambivalens középtartományban helyezkedik el.

A válaszadók legnépesebb egyedi kategóriáját a határozott büszkeséget vallók alkotják 22,5 százalékkal, a skála pozitív végpontján (akik 1–2-es értékeket adtak) pedig összesen a válaszadók 30 százaléka található. Ők a nemzeti elköteleződés stabil magjának is tekinthetők,

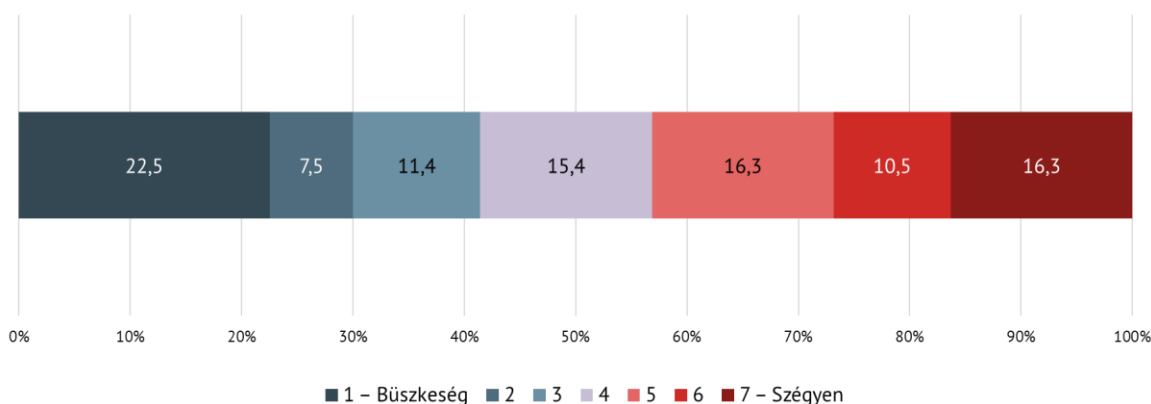
¹⁶ Müller–Rosta 2025.

akik számára a nemzetbe vetett hit talán az elsődleges ontológiai biztonsági horgony.¹⁷ Ezzel szemben a szégyen pólusa (6–7-es értékek) a minta 26,8 százalékát fedi, ahol a skála legszélső értékét választók aránya önmagában is számottevő, 16,3 százalék. Az érzelmi pólusok ilyen arányú szembenállása részben igazolja a Csepeli és Örkény¹⁸ hasadt nemzettudatra utaló gondolatait, amelyben a „konzisztens nacionalista” és a kritikus vagy „inkluzív kozmopolita” attitűdök feszültsége határozza meg a közbeszédet. Mellettük viszont figyelmet érdemel a válaszadók 43,1 százalékát kitevő középső tartomány (3–4–5-ös értékek), amely pedig a társadalomban gyökerező érzelmi ambivalenciát tükrözi. A réteg a már hivatkozott vegyes érzelmek hordozója lehet, ahol a kollektív büszkeségre való igény folyamatosan ütközik a mindennapi politikai vagy gazdasági tapasztalatok okozta frusztrációval. A jelenség összeköthető a „magyar negativizmus”¹⁹ koncepciójával is, azaz az identitás gyakran nem belső értékek, hanem a külső körülményekkel szembeni elhatárolódás vagy elégedetlenség alapján formálódik. Igazolhatóan a nemzeti érzelmek már nem egy közös nevező, hanem a politikai és értékrendi törésvonalak alapján szerveződő, konfliktusokkal terhelt azonosulási forma.

4. ÁBRA: NEMZETI BÜSZKESÉG ÉS NEMZETI SZÉGYEN

„Elsősorban milyen érzése van, ha Magyarországra és az ország jelenlegi helyzetére gondol?”
(érvényes válaszok, százalék, n=59 418)*

* Súlyozott adatok (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, régió). A számértékek összege a kerekítésből adódóan eltérhet a száz százaléktól.

Forrás: Századvég

A nemzeti büszkeség és szégyenérzet szociodemográfiai változókkal való metszete alapján az iskolai végzettség és a lakóhely típusa a két legmeghatározóbb tényező: a diplomások és a fővárosiak körében szignifikánsan magasabb a szégyenérzet (6-7-es értékek) aránya, ami alátámasztja a Csepeli és Örkény²⁰ által leírt kritikai-kozmosopolita fordulatot a magasabb

¹⁷ Balassa–Gyorgyovich–Máté-Tóth 2022.

¹⁸ Csepeli–Örkény 2025.

¹⁹ Csepeli 2018.

²⁰ Csepeli–Örkény 2025.

státuszú rétegekben. Ezzel szemben az alacsonyabb végzettségűek és a falun élők körében a büszkeség (1–2-es értékek) marad a domináns érzelmi viszonyulás. Érdekes jelenség, hogy az életkor előrehaladtával a büszkeség aránya enyhén emelkedik, de a polarizáció minden generációban jelen van, a büszkeség–szégyen tengely alapján kirajzolódó törésvonal tehát nem csupán generációs, hanem mély értékrendi természetű. Az anyagi helyzetet tekintve a legnehezebb sorsúak körében a szégyenérzet gyakran nem politikai, hanem szociális alapú frusztrációként jelenik meg.

3.2.2. A nemzeti büszkeség építőkövei és a fiatalok kapcsolódása

A nemzeti büszkeség építőköveinek vizsgálata során nagyban építettünk a Századvég által készített korábbi elemzések tanulságaira. László és Makay a nemzeti büszkeség – kifejezetten a magyar társadalomban specifikusnak mondható – elemeinek átfogó, nyitott kérdésekre adott válaszok alapján történő összegyűjtését és kategorizálását végezte el.²¹ Ez képezte az alapját egy későbbi elemzésnek, ahol a nemzeti büszkeség különféle dimenziói és típusai kerültek a fókuszba. A 2020-ban készített kérdőíves felmérésben a legnagyobb egyetértéssel a nemzeti büszkeség forrásainak tekintett kategóriák a magyar társadalomban a következők voltak (ebben a sorrendben): természeti adottságok; tudomány, felfedezések, találmányok; kultúra, művészet; magyar termékek; nemzeti jelképek, szimbólumok; magyar történelem; kiemelkedő emberek; sport; épített környezet. Az előbbiektől némileg lemaradva szerepeltek a gazdasági sikerek, míg legkevesebben a politikai sikereket említették, mint a nemzeti büszkeség fontos építőkövét. A társadalom 2020-ban különféle módokon viszonyult a fentiekhez – ezeket az attitűdöket László négy típusba sorolta. „A nemzeti büszkeség fontossága szempontjából a két végletet a »Sisyphus« [szinte kritika nélküli büszkeségérzet] és a »Gusztáv« [csekély érdeklődés a közügyek iránt] klaszter alkotja. [...] mérsékelt nemzeti büszkeség detektálható a »Prometheus« klaszternél. [...] jelentős mértékben felértékelik a – különösen a tudomány és a kultúra területén elért – kimagasló eredményeket, az ész individuális teljesítményeit. [...] a negyedik klaszter [„Fehérlófia”] jellemzője, hogy a jelenvaló sikerek helyett mintha inkább a múltba révednének, de legalábbis a nemzeti büszkeség forrásait a régmúlt időkből származó hagyatékok, hagyományok között keresik.”²²

A nemzeti büszkeség magyarságspecifikus kategóriáit megragadó kérdőív kérdés mostani kutatásunkban is helyet kapott. Az eredmények alapján jól látszik, hogy a nemzeti büszkeség „könnyen” és „nehezen” mozgósítható elemei élesen elválnak egymástól. A legerősebb büszkeségforrások azok a kategóriák, amelyek viszonylag depolitizáltak, és széles körben legitimnek tűnnek: a tudományos felfedezések és találmányok, a természeti adottságok, a

²¹ László–Makay 2021a.

²² László 2022: 341–342.

kultúra és művészet, a nemzeti jelképek és szimbólumok, valamint a magyar történelem. Ezeknél a tételeknél a válaszadók többsége a skála felső tartományába helyezi a választ (a „büszkeségre ad okot” irányába), vagyis a büszkeség itt nem szűk csoportizálás, hanem közös nevezőként működő értékelés. Az is figyelemreméltó, hogy a „nem tudja” és „nem válaszol” aránya végig alacsony: a válaszadók jellemzően rendelkeznek véleménynyel, csak éppen az egyes tárgyak társadalmi konszenzusa eltérő.

A „közös nevező” kategóriákon belül is kirajzolódik egy belső hierarchia. A tudomány és a természeti adottságok kiemelkedően erős forrásai a büszkeségnek: ezeknél nemcsak a pozitív minősítés dominál, hanem a kifejezetten elutasító („nem ad okot büszkeségre”) álláspont minimális. A kultúra-művészet, a jelképek-szimbólumok és a történelem szintén erős, de itt valamivel nagyobb a „mérlegelő” sáv: mintha ezeknél a tételeknél erősebben működne az a különbségtétel, hogy mire és milyen értelemben lehet büszkének lenni (például a történelemnél a dicsőség és a trauma kettőssége, a jelképeknél a politikai kisajátítás kockázata). Ettől még a mérleg nyelve egyértelműen pozitív: ezek a területek azok, amelyek a nemzetet hosszú időtávban „fölébe emelik” a mindennapi konfliktusoknak, és ezzel a büszkeség egyik stabil alapját adják.

A középső mezőben olyan kategóriák állnak, mint a sport, a kiemelkedő emberek, a magyar termékek, valamint az épített környezet. A sport és a kiemelkedő emberek esetében a büszkeség még kifejezetten erős, de jobban látszik a „feltételes” jelleg: mintha itt gyakrabban merülne fel, hogy a büszkeség tárgya nem „a nemzet egésze”, hanem egyéni teljesítmények sorozata, amelyekhez a közösség kapcsolódása közvetett. A magyar termékek és különösen az épített környezet már kevésbé mozgósít magától értetődő büszkeséget: ezeknél erősebb a középmező (mérsékelt, vegyesebb minősítések), és nagyobb az elutasítás is. Ez az eltolódás értelmezhető úgy, hogy a büszkeségkészlet akkor működik a legkönnyebben, ha az adott tárgy szimbolikusan tiszta (kultúra, táj, tudomány), és akkor válik bizonytalanabbá, ha az adott tárgy a mindennapi, intézményi működés minőségével is összefügg (termékek, épített környezet) – vagyis ahol a jelen tapasztalatai könnyebben „beleíródnak” az értékelésbe.

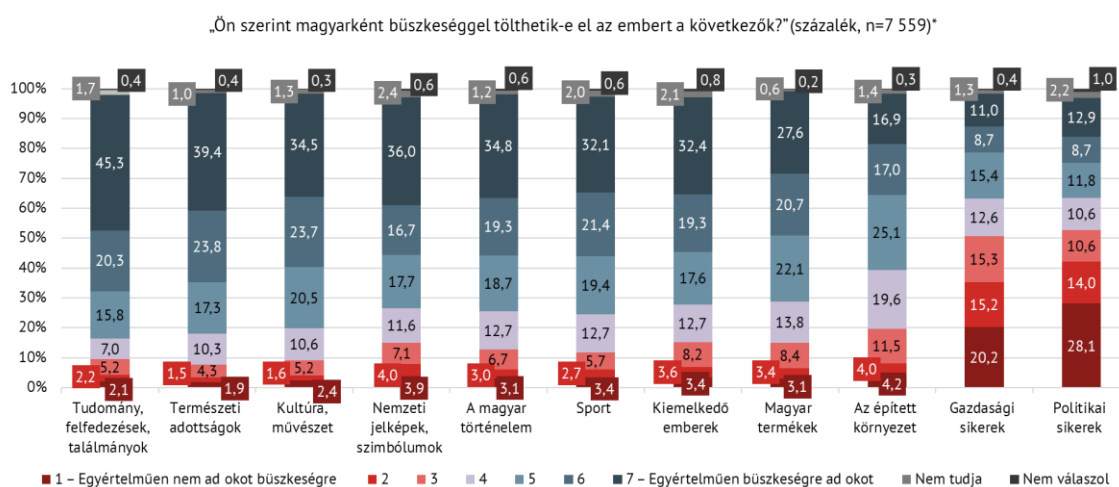
A két leginkább problémás – és egyben leginformatívabb – kategória a gazdasági és a politikai sikerek. Itt nem egyszerűen arról van szó, hogy „kevésbé büszkéek rá”, hanem arról, hogy az értékelés ellentétes irányba húz, és az elutasítás kifejezetten erős: a válaszok jelentős része a skála alsó tartományába kerül, vagyis sokan kifejezetten úgy látják, hogy ezek nem adnak okot büszkeségre. Még a felső tartományban megjelenő válaszok sem tudják ezt ellensúlyozni, mert a megoszlás erősen polarizált: a gazdasági és politikai „siker” olyan tárgy, amely nem tud közös nevezővé válni, hanem inkább vitát generál arról, hogy egyáltalán mi tekinthető sikernek, és kinek a sikere az. Itt a büszkeség nem depolitizált kulturális erőforrás, hanem közvetlenül rácsatlakozik a közéleti elégedettség/elégedetlenség tengelyére – ezért a

büszkeség (mint közösségi érzelm) kevésbé stabil, és jóval inkább értékelő konfliktusok terepe.

Az ábra alapján tehát a nemzeti büszkeség fő pillérei Magyarországon nem elsősorban a mindenkori politikai-gazdasági teljesítményekhez kötődnek, hanem a hosszú időtávú kulturális és civilizációs önértelmezéshez (nyelv, kultúra, történelem, szimbólumok), illetve a nemzetközileg is könnyen elismerhető, depolitizált teljesítményekhez (tudomány, sport, kiemelkedő emberek). Ahol a büszkeség tárgya a közállapotokkal, intézményi működéssel és napi politikával erősebben összefonódik (gazdaság, politika), ott a büszkeség inkább megoszt, mint összeköt.

5. ÁBRA: A NEMZETI BÜSZKESÉG ÉPÍTŐKÖVEI

Forrás: Századvég

A negyven évnél fiatalabb, viszonylag fiatal felnőttek identitáskonstrukcióinak elemzésekor a nemzeti hovatartozás kérdése nem egy jogilag körülhatárolt, statikus állapotként, hanem a mindennapi életvilágba mélyen beágyazott, érzelmileg telített és folyamatosan újraalkotott viszonyrendszerként jelenik meg. Az interjúalanyok narratíváiban a „magyarság” fogalma a kulturális intimitás, a nyelvi meghatározottság és a morális helytállás dimenziói alapján szerveződik, miközben éles, gyakran feszültséggel teli határvonal húzódik a „haza” – mint érzelmi és kulturális közösség – és az „állam” – mint politikai és intézményi struktúra – között. A tagsági logikák, azaz a „ki számít magyarnak” és a „mi tesz magyarrá” kérdéseire adott válaszok a vizsgált mintában nem egységesek: a származástudattól a performatív, teljesítményalapú megközelítésig terjednek, miközben a közösséghez való viszonyt a büszkeség és a szégyen ambivalens dinamikája hatja át.

A nemzeti tagság legmélyebb, szinte ontológiai alapját a válaszadók jelentős része a nyelvben és a sajátos gondolkodásmódban jelöli meg. A 3-as sorszámú interjúalany (férfi, Babzsák-

generáció²³, fővárosi, diplomás, nem-vidéki identitású interjúalany) narratívájában a magyarság esszenciája a nyelvstruktúrában rejlik: számára a magyar nyelv nem csupán kommunikációs eszköz, hanem egy olyan kognitív keret, amely „barázdákat vág az agyba”, és alapvetően meghatározza a világ észlelését. Ez a megközelítés a nemzetet egyfajta exkluzív szellemi közösségként láttatja, ahová a belépés a nyelvi kódok és a gondolkodásmód mély ismeretén keresztül lehetséges, és amely a külföldiek számára szinte hozzáférhetetlen és megérthetetlen. Hasonlóan, a nyelvi kompetenciához köti a tagság hitelességét a 7-es sorszámú interjúalany (nő, Babzsák-generáció²⁴, nyugat-magyarországi, diplomás, vidéki identitású interjúalany) is, aki a magyarság megélését a „helyesírási igényességben” és a választékos beszédben ragadja meg. Nála a nemzethez tartozás morális parancsa abban nyilvánul meg, hogy ha valaki ebbe a kultúrába született, kötelessége azt a legmagasabb szinten művelni, és a „szleng” vagy a nyelvi igénytelenség a nemzeti identitás eróziójaként jelenik meg. A 8-as sorszámú interjúalany (nő, Babzsák-generáció²⁵, nyugat-magyarországi, diplomás, vidéki identitású interjúalany) számára a nyelv mellett a lokális hagyományok aktív gyakorlása jelenti a tagság alapját: a közvetlen helyi közegben a népi és vallási rítusok (Lucanaptár, adventi koszorúkötés) nem múzeumi relikviák, hanem a mindennapi életvitelt szervező praxisok, amelyek a falusi közösségben a valahová tartozás biztonságát adják.

Ezzel a kulturális meghatározottsággal párhuzamosan, de attól eltérő hangsúlyokkal jelenik meg a sorsközösségre és a történelmi túlélésre fókuszáló, „küzdő” identitás. A 16-os sorszámú interjúalany (férfi, Libikóka-generáció²⁶, kelet-magyarországi, diplomás, vidéki identitású interjúalany) a magyarságot egyfajta „életvirtusként” definiálja, amely a történelem viharai, a külső nyomás és a belső széthúzás ellenére is képes a regenerálódásra. Narratívájában a nemzet lényege a dacos ellenállás: a „magyar nem hajtható igába”, és a „vad ló” természete biztosítja a megmaradást. Számára a tagság kritériuma a lojalitás és a cselekvő védelem: a nemzetet nem elég passzívan szeretni, azt meg is kell védeni, akár a globalizációs folyamatokkal vagy a „kevert társadalom” modelljével szemben is. A 13-as sorszámú interjúalany (férfi, Libikóka-generáció²⁷, fővárosi, nem diplomás, nem-vidéki identitású interjúalany) értelmezésében a nemzeti identitás egy állandó harckészültséget jelent, ahol a „mi” csoportját a közös küzdelmek és a bajtársiasság (például a 2006-os események emlékezete) kovácsolják össze. A 16-os sorszámú (férfi, Libikóka-generáció²⁸, kelet-magyarországi, diplomás, vidéki identitású interjúalany) is a történelmi folytonosságot, a „több mint ezer éve itt vagyunk” tényét emeli ki a büszkeség alapjaként, a nemzetet egy olyan szívós

²³ Uo.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

²⁸ Uo.

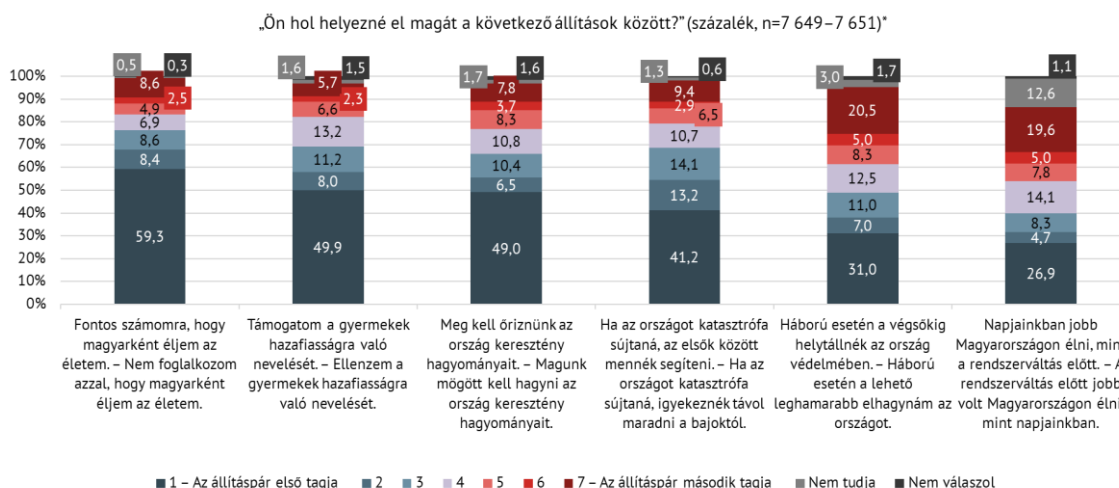
közösségeként leírva, amely a mostoha körülmények (tatár, török, szovjet) között is képes a létezésre. Ebben az értelmezési keretben a magyarság sikerének mércéje nem feltétlenül a hódítás vagy a gazdasági dominancia, hanem a pusztta létfenntartás és a helyben maradás képessége.

3.3. Társadalmi változások, szolidaritás és jövőkép

3.3.1. Társadalmi attitűdök és szolidaritás

A társadalmi integrációhoz kapcsolódó kérdések között eltérő mértékű egyöntetűség volt megfigyelhető a különböző alkérdésekre adott válaszok tekintetében. A legjelentősebb konszenzus abban mutatkozott, hogy a legtöbbször számára egyértelműen fontos az, hogy magyarként élhessék az életüket. Ez a gyakorlati nemzeti önazonosság nemcsak individuális, de intergenerációs értelemben is értéknek mutatkozik, amennyiben a megkérdezettek túlnyomó többsége alapvetően támogatja a gyermekek hazafiasságra való nevelését is. Annak ellenére, hogy a kutatás kvalitatív pilléreinek és a szakirodalomban is viszonylag visszatérően tematizált elem volt, hogy a kereszténység – a jelszavak szintjén – politikai kisajátítás tárgya lehet, a kérdőíves felmérés eredményeiben ez kevésbé tükröződik (sőt, a keresztény hagyományok megőrzését viszonylag egyöntetűen fontosnak tartják a válaszadók), ami összességében arra utal, hogy ez nem egy általánosan problematikusnak tekintett, polarizáló tényező. Katasztrófa esetén saját – tevőleges – szolidaritását szintén a válaszadók többsége valószínűsíti, ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy egy esetleges háborús részvétel már megosztja a társadalmat a védelemben való részvétel és az ország elhagyása tekintetében. Ugyanez még inkább igaz abban a vonatkozásban, hogy a kommunista diktatúra időszakát vagy a jelenlegi rendszert tartják-e jobbnak, élhetőbbnek az emberek.

6. ÁBRA: TÁRSADALMI ATTITÜDÖK ÉS SZOLIDARITÁS

* Súlyozott adatok (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, régió). Almintán szereplő kérdés. A számértékek összege a kerekítésből adódóan eltérhet a száz százaléktól.

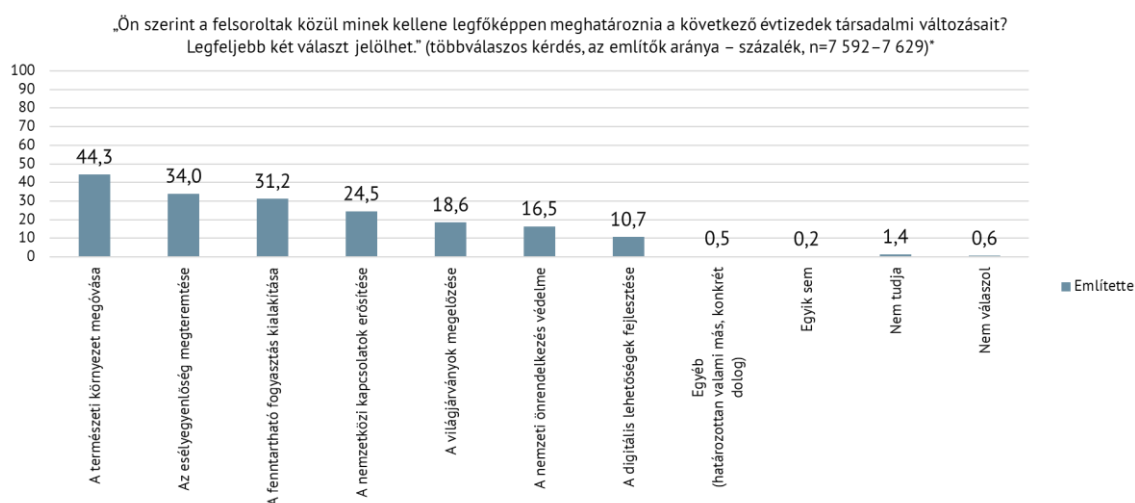

A szolidaritási attitűdök tehát összetett képet mutatnak: a nemzeti identitáshoz és a kulturális kontinuitáshoz kapcsolódó állítások erős támogatottságot élveznek, miközben a társadalmi együttműködés és a kölcsönös felelősség kérdéseiben differenciáltabb válaszok rajzolódnak ki. A gyermeknevelés, a hagyományok megőrzése és a közösségi értékek továbbadása körében markáns normatív konszenzus figyelhető meg, ami a társadalmi reprodukció integratív dimenziójára utal. Ugyanakkor a válsághelyzetekhez vagy háborús scénáriókhoz kapcsolódó tételek esetében erősebb a megosztottság, ami a biztonság és a lojalitás feltételelességét jelzi. Összességében a társadalmi szolidaritás nem homogén, de jól azonosítható normatív maggal rendelkezik: a közösségi kötődés és a kulturális önazonosság stabil referenciapontként működik.

3.3.2. Társadalmi változások – vágyott társadalmi jövőkép

A kérdőíves felmérés adatai és a vonatkozó ábra alapján a következő évtizedek kívánatos társadalmi irányait elsősorban a környezeti fenntarthatóság és a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklése határozná meg a válaszadók szerint. A természeti környezet megóvása kiemelkedő hangsúlyt kap, ami arra utal, hogy a jövőről való gondolkodásban az ökológiai dimenzió már nem periférikus, hanem strukturáló jelentőségű. Ezt követi az esélyegyenlőség erősítése és a fenntartható fogyasztási minták kialakítása, ami egy felelősségalapú, hosszú távú perspektívát tükröz. A nemzetközi kapcsolatok erősítése, a világhátrányok megelőzése és a nemzeti önrendelkezés védelme szintén jelen vannak, de inkább kiegészítő hangsúlyként. Összességében a vágyott jövőkép kiegyensúlyozott, fenntartható fejlődésre irányul, amelyben a globális és nemzeti szempontok egyaránt szerepet kapnak.

7. ÁBRA: TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK – VÁGYOTT TÁRSADALMI JÖVŐKÉP

* Súlyozott adatok (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, régió). Almintán szereplő kérdés. A számértékek összege a kerekítésből adódóan eltérhet a száz százaléktól.

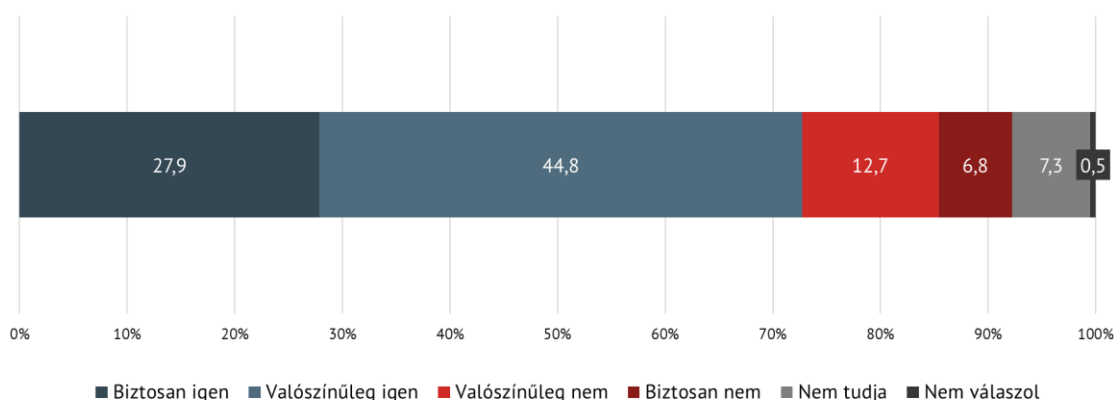

3.3.3. Társadalmi jövőkép – állami szuverenitás

Az ország jövőbeni önállóságára vonatkozó kérdésre adott válaszok erőteljes bizalmi horizontot jeleznek. A többség valószínűnek vagy biztosnak tartja, hogy Magyarország egy évszázad múlva is önálló államként létezik majd, míg a kifejezetten pesszimista álláspont kisebbségben marad. A bizonytalanság aránya mérsékelt, ami arra utal, hogy a történeti folytonosságba vetett hit stabil. Ez az attitűd a kollektív önazonosság és a politikai közösség hosszú távú fennmaradásába vetett bizalomként értelmezhető, amely a társadalmi jövőkép egyik alaprétégét képezi.

8. ÁBRA: TÁRSADALMI JÖVŐKÉP – ÁLLAMI SZUVERENITÁS

„Ön szerint létezni fog-e önálló államként Magyarország 100 év múlva?” (százalék, n=7 651)*

* Súlyozott adatok (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, régió). Almintán szereplő kérdés. A számértékek összege a kerekítésből adódóan eltérhet a száz százaléktól.

Forrás: Századvég

Területi bontás alapján az is kimutatható, hogy az önálló államiság fennmaradásába vetett bizalom országosan domináns, ugyanakkor annak intenzitása vármegyék szerint markánsan eltér. Budapest és több dunántúli vármegye esetében a „valószínűleg igen” válasz aránya kiemelkedő, ami inkább racionális-optimista, mérsékelt bizalmat jelez. Ezzel szemben néhány észak- és kelet-magyarországi térségben magasabb a „biztosan igen” válaszok aránya, ami erőteljesebb, deklaratív szuverenitáshitként értelmezhető. A kifejezetten elutasító álláspont egyik vármegyében sem válik meghatározóvá, ugyanakkor egyes vármegyékben – különösen ott, ahol az optimizmus inkább valószínűségi formában jelenik meg – a bizonytalanok aránya is érzékelhetőbb. A különbségek tehát a szuverenitásba vetett hit érzelmi intenzitásában és bizonyosságfokában rajzolódnak ki.

4. A KUTATÁS FŐBB KÖVETKEZTETÉSEI

A nemzeti büszkeség tipikusan olyan tárgyakhoz kapcsolódik, amelyek könnyen kivonhatók a napi konfliktusok teréből: a nyelv, a kultúra, a történelmi fennmaradás, valamint a sport és a tudomány kiemelkedő teljesítményei egyfajta „szent térbe” emelik az identitást. Ez a jelenség a magyar kontextusban különösen hangsúlyos, hiszen a nemzeti önbecsülést nem a jelen közállapotai, hanem a múltba vetített kollektív dicsőség és a szellemi örökség tartja fenn. Mivel ezek az elemek (mint a Nobel-díjasok vagy a nyelv egyedisége) vitán felül állnak, alkalmasak arra, hogy a politikai törésvonalakon átvélve biztosítsák a közösségi kohéziót. A büszkeség ezen formája tehát egyfajta érzelmi tartalék, amely akkor is mozgósítható, amikor a társadalom aktuális teljesítménye vagy intézményrendszere éppen válságjeleket mutat.

A nemzeti szégyen ezzel szemben alapvetően „jelen idejű” konstrukció. Míg a büszkeség a múltba menekül, a szégyen a jelen horizontján rögzül: az életszínvonallal kapcsolatos negatív percepciók, az egészségügy helyzetével vagy a közbeszéd minőségével kapcsolatos kritikák olyan konkrét élmények (vagy diszkurzív elemek), amelyek nem engedik az identitást az absztrakció szintjére emelkedni. Ez a szégyenérzet gyakran válik a politikai polarizáció eszközévé is, hiszen a társadalmi működés zavaraiért a választók egy része a mindenkori döntéshozókat vagy a rendszer strukturális hibáit teszi felelőssé. Így a szégyen kategóriái – a büszkeséggel ellentétben – nem egyesítik, hanem tovább fragmentálják a közösséget a kritikai reflexió mentén.

A lokális szinthez kapcsolódó percepciók általában kiegyensúlyozottabbak, gyakrabban társulnak a fejlődés és a relatív stabilitás érzetéhez, míg országos és civilizációs horizonton jóval erősebb a stagnálás- és hanyatlásérzet. Ennek oka, hogy a közvetlen lakókörnyezetben zajló folyamatok – egy megújult park, a helyi közösségi sikerek vagy a családi élet mikroszintű eredményei – közvetlenül érzékelhetők és kontrollálhatók az egyén számára. Ezzel szemben a makrotársadalmi szint már elvontabb, médián keresztül szűrt valóságként jelenik meg, ahol a globális válságok, a demográfiai fogyás vagy a geopolitikai bizonytalanság uralják a narratívát. Ez a kettősség egyfajta „mentális kettős könyvelést” hoz létre: a polgár képes lokálisan elégedettnek lenni, miközben nemzeti vagy globális szinten mély pesszimizmussal szemléli a jövőt.

A makrotársadalmi kihívások egyfajta tehetetlenségérzetet táplálhatnak, amire válaszként a „defenzív építkezés” és a mikrokörnyezeti elzárkózás válik uralkodó stratégiává. A jövőtervezés fókusza ilyenkor eltolódik a közösségi projektektől a „saját vár” koncepciója felé: a lakhatás biztonsága, a kontrollálható családi élettér és a szűk baráti kör stabilitása lesz az az elsődleges bástya, amely védelmet nyújt a külső bizonytalanság ellen. Ez az elfordulás a

közélettől egyfajta privatizált identitást eredményez, ahol az egyén már nem a nemzet sorsának alakítójaként, hanem saját mikrovilágának menedzsereként határozza meg önmagát. Ez a „társadalmi atomizáció” hosszú távon az integráció gyengülését vonhatja maga után, hiszen a közös jövőkép helyét egyéni túlélési stratégiák veszik át.

5. BIBLIOGRÁFIA

- + Balassa Bernadett – Gyorgyovich Miklós – Máté-Tóth András (2022): A vallási szekuritizáció és a sebzett kollektív identitás modellje. *Replika*, 127. DOI: <https://doi.org/10.32564/127.6> (letöltve: 2026. 02. 18.).
- + Bauer Béla – Gondi-Bokányi Zita – László Tamás – Sövegjártó Virág (2022): „Lövészároktól babzsákfotelig”: A magyarországi generációk sajátosságai. In Pillók Péter – Stefkovics Ádám – Hortay Olivér (szerk.) *Századvég Riport 2021: Társadalom, gazdaság és politika napjainkban*. Budapest, Századvég Kiadó, 369–386.
- + Csepeli György (nincs évszám): *Nemzeti tudat és érzésvilág Magyarországon a 70-es években*. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó.
- + Csepeli György (2018): Magyar negativizmus. *Replika*, 106–107, 1–2, 267–277.
- + Csepeli György – Örkény Antal (2025): Változatlanág és változás: Magyar nemzeti identitás 1995 és 2023 között. In Tóth István György – Gábos András – Medgyesi Márton (szerk.) *Társadalmi Riport 2024*. Budapest, TÁRKI. DOI: <https://doi.org/10.61501/TRIP.2024.24> (Letöltve: 2026. 02. 25.). 497–516.
- + Geertz, Clifford (2001): *Az értelmezés hatalma*. Budapest, Osiris.
- + Hamvas Béla (1985): *Az öt génusz*. Bern, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem.
- + Hunyady György (1996): *Sztereotípiák a változó közgondolkodásban*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- + Kiss Balázs (2022): *Kettős ressentiment. A kultúrharc Magyarországon, 2018–2020*. Budapest, TK PTI.
- + Kollár Dávid – László Tamás – Szilágyi Petra (2025): Status quo és ressentiment: A politikai stabilitás és változás igénye Európa országaiban. In Stefkovics Ádám – Pillók Péter (szerk.) *Századvég Riport 2025: Tanulmányok gazdaságról, politikáról, társadalomról*. Budapest, Századvég Kiadó. 439–458.
- + László Tamás (2022): Sokszínű magyar büszkeség. A nemzeti büszkeség dimenziói és típusai. In Pillók Péter – Stefkovics Ádám – Hortay Olivér (szerk.) *Századvég Riport 2021: Társadalom, gazdaság és politika napjainkban*. Budapest, Századvég Kiadó, 329–352.

- + László Tamás – Makay Mónika (2021a): A nemzeti büszkeség építőkövei: Nemzeti identitás és történelemkép a magyar társadalomban. *Szociológiai Szemle*, 31. évfolyam, 1, 87–115.
- + László Tamás – Makay Mónika (2021b): Csoportspecifikus félelmek: Jelentés egy „kockázattársadalom” jövőképeinek árnyoldaláról. In Kollár Dávid – Pillók Péter (szerk.) *Értékelve: Társadalmi útikalauz stopposoknak*. Budapest, Századvég Kiadó. 131–162.
- + Máté-Tóth András (2015): Sebzett identitás Kelet-Közép-Európában. *Vigilia*, 80. évfolyam, 6, 409–415.
- + Müller, Olaf – Rosta Gergely (2025): National Identity, Religion, and Religiosity in Central and Eastern Europe. *Religions*, 16. évfolyam, 12, 1527. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel16121527> (letöltve: 2026. 02. 18.).
- + Prohászka Lajos (1936): *A vándor és a bujdosó*. Pécs, Minerva.
- + Silver, Laura – Clancy, Laura – Smerkovich, Maria – Gubbala, Sneha – Miner, William – Armeli, Julia – Prozorovsky, Andrew – Mandapat, John Carlo – Chavda, Janakee (2026): *What Makes People Proud of Their Country? From diversity in Indonesia to food in France: People in 25 countries share what makes them proud, in their own words*. Washington, D.C.: Pew Research Center. [pewresearch.org](https://www.pewresearch.org) (letöltve: 2026. 04. 19.).
- + Szekfű Gyula (szerk.) (1939): *Mi a magyar?* Budapest, Magyar Szemle Társaság.

6. MÓDSZERTAN

A megvalósított empirikus kutatás magában foglal egy – kötelezően legalább – hatvanezer fős lakossági kérdőíves felmérést, amely a legfontosabb szociodemográfiai ismérvek alapján reprezentatíván térképezi fel az egyének különféle kötődéseit, valamint a vizsgált témákhoz kapcsoló attitűdjeiket. A kvantitatív eredményeket fókuszcsoportos interjúk (18 darab csoport) egészítették ki, lehetővé téve az egyes csoportokat befolyásoló motívumok és tapasztalatok mélyebb, kvalitatív típusú megértését.

A két fő – kvantitatív és kvalitatív módszertani – pillért két további primer kutatási elem egészítette ki. Egyrészt célzottan (esettanulmányi jelleggel) vizsgáltuk meg, hogy a fiatal felnőttek körében hogyan konstituálódik a nemzeti identitás és azzal összefüggésben a társadalmi jövőkép. Másrészt szakértői csoportok keretei között különféle területek képviselőit, a nemzeti identitás témakörével kapcsolatban jártas, elméleti és gyakorlati területen tevékenykedő szakembereket szólaltattunk meg, annak érdekében, hogy az egyedi tapasztalatok rendszerezéséhez kellően megalapozott fogódzókat találjunk.

A kutatás eredményeképpen létrejövő tanulmány (mélykutatás elemzése) célja volt érdemben hozzájárulni ahhoz, hogy részletes képet kapjunk a nemzeti identitás és büszkeség folyamatos átalakulásáról, valamint, hogy ajánlásokat fogalmazhassunk meg a döntéshozók és a szakpolitikai tervezők számára. Az ezt megalapozó primer kutatási elemek a következők voltak:

- 60 000 fős kérdőíves felmérés;
- 18 darab fókuszcsoportos interjú;
- 20 darab egyéni lakossági interjú;
- 2 darab szakértői kreatív csoport.

A Századvég Konzorcium telefonos megkeresés (CATI – computer-assisted telephone interviewing) útján, a szakmai sztenderdek alapján megvalósított folyamatos minőségbiztosítás mellett kérdőíves közvélemény-kutatást végzett a magyar lakosság körében a 2025. augusztus 4-étől 2026. január 22-éig tartó időszakban, amelynek keretei között kvótás mintavétel révén összesen 60 133 felnőttkorú személyt kérdeztünk meg. Az elemzés során a legfontosabb szociodemográfiai ismérvek (nemek, életkori csoportok, a legmagasabb befejezett iskolai végzettség, a lakhely településtípusa és régiója) alapján súlyozott adatokkal dolgoztunk, annak érdekében, hogy a mintavételből adódó kisebb torzításokat korrigáljuk, és a minta sajátosságai minél inkább tükrözzék a felnőttkorú

magyarországi népesség jellemzőit. Az iteratív súlyozást a Központi Statisztikai Hivatal által 2022-ben készített népszámlás adatai alapján végeztük el.

Korábbi kutatásaink alapján a nemzethez való viszonyulást, a kollektív identitás büszkeséggel, illetve szégyennel való telítődését nagyban befolyásolja a társadalmi rétegződésben elfoglalt pozíció: mindenekelőtt a közélet iránt is érdeklődő középrétegek tagjainál figyelhető meg polarizáció. E belátásokra építve, a rendelkezésre álló tizennyolc fókuszcsoportot úgy alakítottuk ki, hogy láthatóvá, elemezhetővé váljanak az egyes narratívák belső jelentésárnyalatai és érvrendszerei is. Ennek érdekében minden esetben elsősorban a középrétegekhez tartozó interjúalanyokat rekrutáltunk, háromféle csoportkategória létrehozása mellett. Egyrészt homogén csoportokat hoztunk létre, ahol a nemzet képzetköréhez elsősorban a büszkeség érzése kapcsolódott, másrészt olyanokat, ahol a nemzeti szégyen volt a domináns, és a fókuszcsoportok harmadán e két szempontot nagyjából azonos súllyal vegyítettük (a résztvevők csoporton belüli eloszlása alapján) –, utóbbi esetben úgynevezett konfliktuscsoportokat létrehozva. Mindhárom csoportkategóriában két-két interjút készítettünk fővárosi, kelet- és nyugat-magyarországi lakosokkal (így az ország eltérő társadalomföldrajzi sajátosságait képviselő rétegeket megcélózva) – az interjúpárok közül minden esetben egy személyes és egy online csoportot tartottunk (ezáltal is modellezve a digitalizálódó életvilág részben fizikai, részben virtuális színtereit). A fókuszcsoportos interjúkat szakképzett moderátorok vezették, a beszélgetésekről hangfelvétel készült. Az elemzés alapját, fő nyersanyagait – a felvételek mellett – automatizált-szoftveres módon készített, kézi ellenőrzésen átesett szó szerinti átiratok képezték. Az adatfelvétel időszak 2025. november 4-étől 2025. november 20-áig tartott. A személyes csoportok helyszíne Budapest, Szolnok és Győr volt.

Az egyéni interjú – ebben az esetben – félig strukturált vezérfonal alapján elkészített személyes, négy szemközti vagy telefonos, illetve videóhívásra épülő interjút jelent (az interjúalany preferenciáihoz igazodva), ahol általános szempontok szerint egy adott személyt kérdezzünk (lakossági interjú). Egyetlen interjú tervezett időtartama legalább 45 perc volt, összesen húsz interjú elkészítését vállaltuk a kutatás keretei között. A résztvevőket a magyar társadalom felnőttkorú, 40 év alatti tagjai közül válogattuk – az interjúalanyok kiválasztása során arra törekedtünk, hogy korábbi, hazai generációkutatásunk tapasztalatai alapján, a fiatal felnőttek generációinak különféle nemzedékeit közel azonos arányban szerepeltessük. Emellett törekedtünk a minta heterogenitására a fontosabb szociodemográfiai szempontok, mindenekelőtt a nem ismerve (férfi, nő) alapján. A mintában hozzávetőlegesen fele-fele arányban kívántunk szerepeltetni nőket és férfiakat, ugyanilyen arányban egyfelől 1986 és 1994 között, másfelől pedig 1995 és 2002 között születetteket, iskolai végzettségüket tekintve fele-fele arányban diplomával rendelkezőket, illetve egyetemi végzettséggel nem

rendelkezőket. Ezenfelül arra törekedtünk, hogy legalább öt-öt fő legyen – életvitelszerű lakóhelye alapján – fővárosi, valamint kelet-, illetve nyugat-magyarországi lakos, és felmértük azt is, hogy az interjúalanyok identitásukat tekintve vidékinek tartják-e magukat vagy sem (legalább öt-öt főt szeretnénk volna megszólaltatni e két kategóriából is). Az interjúkészítők a kvalitatív interjútechnika készítésében jártas szakemberek voltak, a résztvevők az életútinterjúkat önkéntes alapon vállalták, anonimitásuk biztosítása mellett. A beszélgetésekről hangfelvétel készült, ez képezte az alapját az automatizált-szoftveres szó szerinti átiratoknak, melyeket kézzel ellenőriztünk – e nyersanyagokra épült későbbi elemzésünk. Az adatfelvételi szakasz 2025. október 29-étől 2025. december 17-ig tartott.

Jelen kutatás keretei között a két, rendelkezésre álló kreatív csoportot úgy alakítottuk ki, hogy az egyikben a nemzeti identitással kapcsolatos kérdésköröket elsősorban elméleti, a másikban pedig azokat elsősorban gyakorlati szempontból ismerő szakembereket szólaltattunk meg, mindkét esetben a szakterületek, tevékenységi körök minél szélesebb lefedésére törekedve. Így lehetővé vált egy praxishoz közelebbi és egy, az átfogó folyamatokat absztrakt módon is rendszerezhetővé tevő közös perspektíva, elemzési-értelmező keretrendszer kialakítása, illetve megismerése. A szakértői csoportokat azok jellege és a résztvevők területileg igen heterogén illetősége miatt online formában valósítottuk meg. Az inkább gyakorlati orientációjú csoport esetében több határon túli szakértőt is felkértünk, részben azon belátásra építve, hogy a kutatás témája szempontjából elengedhetetlen a jelenlegi határokon átvívelő, összmagyarsággal kapcsolatos szempontok érintése – még ha ez a főbb (lakossági) primer kutatási elemek esetében nem is volt megvalósítható, ami a mintavételt illeti. Így a gyakorlati szemléletű kreatív csoporton résztvevők közül egy-egy fő erdélyi, kárpátaljai, illetve vajdasági illetőségű volt. Emellett két szakértő fő területe az ifjúságkutatás, egy szakértőé pedig a kortárs művészet volt. Az inkább elméleti orientációjú csoporton résztvevők főbb kutatási igen különbözők voltak: bölcsészettudomány, szakpolitika, társadalomtudomány, területfejlesztés, közgazdaságtan, alkalmazott filozófia. A szakértők önkéntesen vettek részt a kutatásban, mely során az anonimitást biztosítottuk számukra. Az egyenként mintegy két és fél órás beszélgetésekről felvétel, majd pedig azokból – automatizált szoftverrel – szó szerinti átirat, valamint jegyzet is készült, ezek képezték a további elemzés nyersanyagait. Mindkét szakértői kreatív csoportra 2026. január 29-én került sor.

SZÁZADVÉG

